

Crna Gora i Evropska unija: dosadašnja postignuća i izazovi pristupanja

U ovom radu će biti riječi o crnogorskom putu ka Evropskoj uniji, prednostima i manama članstva, kao i dosadašnjem napretku Crne Gore. Biće analiziran i prikazan čitav proces od obnove nezavisnosti Crne Gore 2006. godine, pa sve do posljednjeg izvještaja Evropske komisije o Crnoj Gori 2021. godine. Posebna pažnja posvećena je spoljnopoličkom putu Crne Gore nakon obnove nezavisnosti i procesu evropskih integracija. U radu će biti riječi o putu koji je Crna Gora prošla u procesu transformacije društva, kao i o brojnim reformama koje je ostvarila, a i o onima koje je tek čekaju. Takođe, autor će dati zaključna razmatranja u vezi sa izazovima i perspektivama koje čekaju Crnu Goru u domenu ostvarivanja njenog ključnog spoljnopoličkog cilja — članstva u EU.

Ključne riječi: EU, Crna Gora, proces pristupanja, politika

Uvod

Ideja o ujedinjenju zemalja Evrope stara je nekoliko vjekova. Ipak, u formalno-pravnom smislu, evropske zemlje će početi da se ujedinjuju odmah nakon završetka Drugog svjetskog rata. To je u početku bila zajednica u čijoj osnovi je ekonomska saradnja, koja će se vremenom razvijati i usavršavati, pa će Evropska unija (sa ovim nazivom tek od devedesetih godina) doživjeti brojna proširenja tokom druge polovine prošlog vijeka. Devedestih godina će se transformisati, izgraditi u institucionalno-pravnom smislu, te kroz brojne ugovore napraviti program, odnosno postaviti uslove, koje će svaka zemlja koja bude željela da postane dio EU — morati da zadovolji. Danas je Evropska unija organizacija koja ima 27 zemalja članica, svoje institucije i stabilnu političku djelatnost, a Crna Gora je zemlja kandidat za članstvo, zajedno za određenim zemljama na Zapadnom Balkanu, što je i jasno definisano u Spoljnopoličkoj strategiji, koju je Crna Gora usvojila odmah nakon obnove nezavisnosti.

Ovaj rad će se baviti upravo time, dakle, analizom crnogorskog puta ka Evropskoj uniji nakon obnove nezavisnosti, izazovima i perspektivama koje ova država ima i prolazi na ovoj spoljnopoličkoj odrednici, te koliko se zapravo napreduje u procesu pregovaranja. Rad će biti podijeljen u nekoliko djelova koji će obuhvatiti period od jasnog definisanja spoljnopoličke strategije Crne Gore, gdje je članstvo u

* Zoran Dabetić je doktorand na Humanističkim studijama UDG i gostujući istraživač na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu.

EU jedan od glavnih prioriteta, pa sve do današnjih dana i trenutne političke situacije u Crnoj Gori i njen uticaj na spoljnopolitičku orijentaciju, kao i položaj koji Crna Gora zauzima danas u međunarodnim odnosima.

Spoljnopolitički prioriteti Crne Gore nakon obnove nezavisnosti 2006. godine

Da bismo na najbolji mogući način razumjeli proces evropskih integracija Crne Gore, potrebno je razumjeti njenu istorijsku, političku i društvenu dimenziju, te teret prošlosti, koji ona zasigurno vuče za sobom. Dovoljno je, u ovom kontekstu, da se vratimo trideset godina unazad i obratimo pažnju na procese koje je Crna Gora prošla od devedesetih godina, pa sve do 2006. godine, kada obnavlja svoju nezavisnost i započinje samostalan put ka svijetu.

Crna Gora je bila dio SFRJ do 1992. godine, kada će zajedno sa Srbijom postati dio SRJ (Socijalistička Republika Jugoslavija) i ostati sve do 2003. godine. Ono što će obilježiti djelovanje i funkcionisanje SRJ kao države, osim brojnih ratova i krvoprolića na Balkanu, biće zasigurno izolacija od strane međunarodne zajednice. Dakle, građani SRJ će biti izolovani od ostatka svijeta, osuđeni sami na sebe, bez nekog većeg kontakta sa spoljašnjim svijetom, u smislu ravnopravnog funkcionisanja sa međunarodnim sistemom i međunarodnim svijetom uopšte. Dakle, SRJ je bila izopštena, sve do 2000. godine, kada međunarodna zajednica ukida sankcije. Crna Gora će, kao što smo pomenuli, ostati dio SRJ sve do 2003. godine, kada će se transformisati u Državnu zajednicu Srbije i Crne Gore (SCG), što će trajati do 2006. godine, kada će i Crna Gora, a i Srbija, obnoviti svoju nezavisnost i nastaviti dalje samostalno na političkom i spoljnopolitičkom putu.

Ovaj kratki hronološki prikaz transformacije Crne Gore od devedesetih godina do 2006. godine je uzet u kontekstu razumijevanja procesa evroatlantskih integracija, gdje jasno uočavamo teret, odnosno velike poteškoće koje Crna Gora vuče za sobom, dok su neke druge zemlje, Slovenija, na primjer, napredovale u svakom smislu, izgradile sopstveni sistem i u konačnom postale dio EU i NATO.

Dakle, Crna Gora je izgubila jednu razvojnu deceniju (1990–2000), bila dio jedne neuspješne države na Balkanu, koja je, po svemu sudeći, predstavljala neuspješan projekat kako u domaćem, tako i u međunarodnom političkom sistemu. Takođe, od 1997. do 2006. dodatno će Crna Gora prolaziti kroz faze sopstvene transformacije, budući da je 1997. godina bila prekretnica u njenom političkom životu, jer tada će se okrenuti evroatlantskoj perspektivi i započeti proces udaljavanja od zvanične politike Beograda, kao centra SRJ, čiju je politiku Crna Gora do tada slijepo slijedila.

Ipak, 21. maja 2006. godine, Crna Gora će obnoviti nezavisnost i započeti novi put u političkom životu, a posebno u spoljnopolitičkoj orijentaciji.

Usvajanjem Deklaracije o nezavisnosti Crne Gore 3. juna 2006. godine, Vlada Crne Gore je preuzela ingerencije vođenja spoljne politike nezavisne i međunarodno priznate države. U skladu sa tim, Vlada Crne Gore utvrdila je sljedeće spoljnopolitičke prioritete:

- 1) Integracija u Evropsku uniju i Sjevernoatlantski savez (NATO),
- 2) Unapređenje i održavanje dobrosusjedskih odnosa i regionalne saradnje,
- 3) Razvijanje bilateralne i multilateralne saradnje.¹

Dokument „Spoljnopolitički prioriteti Crne Gore”, usvojen sredinom novembra 2007. godine, definisao je ovu zemlju kao balkansku i sredozemnu, čiji je najvažniji cilj okončanje integracija u Evropsku uniju i članstvo u Sjevernoatlantskom savezu.² Istovremeno se u ovom aktu povlači i značaj intenzivnije regionalne saradnje i jačanje dobrosusjedskih odnosa u jugoistočnoj Evropi.³ „U okviru dokumenta, koji se bavi bilateralnim i multilateralnim vidovima saradnje, ističe se važnost jačanja odnosa sa Njemačkom, Velikom Britanijom, Francuskom i Italijom, kao vodećim državama Evropske unije.”⁴

Uprkos percepciji i trenutnoj situaciji u svijetu, „Crna Gora nije jak globalni igrač, niti to može biti ako se u obzir uzmu njena veličina i moć. Sama integracija u obje transatlantske institucije povećaće joj ugled i ona će biti shvaćena kao ozbiljna država koja se temelji na vladavini prava i kao država koja može garantovati bezbjednost svojim građanima.”⁵

Kada je u pitanju odnos Crne Gore prema vodećim akterima svjetske politike, istaknuto je da su odnosi sa Sjedinjenim Američkim Državama od „posebne važnosti za ovu državu”, uzimajući u obzir uticaj ove zemlje u međunarodnoj zajednici.⁶ Odnosi sa Ruskom Fe-

¹ Zoran Dabetić, „Uporedna analiza iskustava Crne Gore i Slovenije u procesu pristupanja Evropskoj uniji: analiza spoljne politike”, Magistarski rad, Univerzitet Donja Gorica, Podgorica, 2019. str. 68 Citirano prema: Ministarstvo vanjskih poslova Crne Gore, Spoljnopolitički prioriteti Crne Gore, preuzeto sa: <http://www.mvp.gov.me/ministarstvo/spoljno-politicki-prioriteti> (pristupljeno: 28. novembar, 2021)

² Dragan Đukanović, „Spoljnopolitičke orijentacije Zapadnog Balkana: uporedna analiza”, Ministarstvo nauke

i tehnološkog razvoja Republike Srbije, br. 149002D, 2010, str. 305 Citirano prema: Spoljnopolitički prioriteti Crne Gore”, Vlada Crne Gore, 15. novembar 2010.

³ *Ibidem*, str. 306. Citirano prema: Spoljnopolitički prioriteti Crne Gore, 2. Unapređenje i održavanje dobrosusjedskih odnosa i regionalne saradnje.

⁴ *Ibidem*. Citirano prema: II Spoljnopolitički prioriteti Crne Gore, 3. Razvijanje bilateralne i multilateralne međunarodne saradnje, a. Razvijanje bilateralne saradnje.

⁵ Ivan Jovetić, „Prednosti i troškovi integracije u NATO — izazov za Crnu Goru”, Ekonomija i bezbednost, Centar za civilno-vojne odnose, Beograd, 2009, str. 113.

⁶ II Spoljnopolitički prioriteti Crne Gore, 3. Razvijanje bilateralne i multilateralne međunarodne saradnje, a. Razvijanje bilateralne saradnje

deracijom i njihovo jačanje, u okviru rada Organizacije za evropsku bezbjednost i saradnju i Ujedinjenih nacija, doprinijeće poboljšanju međunarodnog položaja Crne Gore, ističe se u Spoljnopolitičkim prioritetima Crne Gore. Istovremeno je podvučeno da su odnosi između Crne Gore i Ruske Federacije tradicionalno prijateljski, a usljed brojnih kulturnih i istorijskih osobenosti.⁷ Izgradnja kvalitetnijih privrednih i trgovinskih odnosa sa Republikom Kinom predstavlja, takođe, jedan od spoljnopolitičkih prioriteta Crne Gore. Uzimajući u obzir sredozemni identitet Crne Gore, poseban akcenat je stavljen na razvoj odnosa sa vodećim državama ovog regiona — Turskom i Egiptom. U okviru navedenog dokumenta istovremeno se navodi značaj učešća Crne Gore u međunarodnim organizacijama — Ujedinjenim nacijama, Savjetu Evrope, Organizaciji za evropsku bezbjednost i saradnju, kao i neophodnost članstva zemlje u Svjetskoj trgovinskoj organizaciji.⁸

„Posle sticanja nezavisnosti, 2006. godine, Crna Gora je uspjela da značajno napreduje na putu ka Evropskoj uniji, što pokazuje i stupanje na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju 1. maja 2010. godine. Slično je i sa intenziviranjem napora u vezi sa članstvom Crne Gore u NATO (dobijanje Akcionog plana za članstvo 4. decembra 2009. godine). Takođe, Crna Gora je tokom protekle četiri godine uspjela da poboljša odnose sa susjedima i ojača regionalnu saradnju. U Spoljnopolitičkim prioritetima Crne Gore istaknuta je zbog toga i važnost razvijanja bliskih bilateralnih odnosa sa susjednom Republikom Srbijom.”⁹

Proces pregovaranja

Iako najmanja zemlja Zapadnog Balkana, sa očiglednom evropskom perspektivom, u ovom trenutku igra ulogu „vođe” integracija među državama ovog regiona. Proces integracija nakon osamostaljenja i povratka nezavisnosti poslije devet decenija bio je ključni prioritet Crne Gore. Kada je 2010. postala kandidat za članstvo, pohvale evropskih zvaničnika da je „zemlja dobrih vijesti za EU” dale su joj vjetar u leđa da nastavi da korača ka Uniji. Pred njom se nalazi dug put do punopravnog članstva.¹⁰

⁷ *Ibidem.*

⁸ *Ibidem*, II. Spoljnopolitički prioriteti Crne Gore, 3. Razvijanje bilateralne i multilateralne međunarodne saradnje, b. Učešće u radu međunarodnih organizacija.

⁹ Dragan Đukanović i Ivona Lađevac, „Definisanje spoljnopolitičkih prioriteta: slučaj Crne Gore”, u: Edita Stojić-Karanović i Slobodan Janković (urs), Elementi strategije spoljne politike Srbije, str. 32–50.

¹⁰ Danica Radifković, „Spoljna politika Crne Gore od obnove nezavisnosti do članstva u NATO”, Magistarski rad, Univerzitet Donja Gorica, Podgorica, 2018, str. 22–23 Citirano prema: Gordana Đurović, „Evropska unija i Crna Gora: Politika proširenja”, Univerzitet Crne Gore — Ekonomski fakultet, Podgorica 2012, str. 319

„Zvaničan put Crne Gore ka Evropskoj uniji počeo je nakon priznavanja nezavisnosti, u junu 2006. godine. U septembru iste godine pokrenut je politički dijalog na ministarskom nivou između Vlade Crne Gore i institucija Evropske unije, a prvi razgovor dogodio se u januaru sljedeće godine, kada je dogovoreno da se ovi sastanci održavaju na godišnjem nivou.”¹¹ U međuvremenu, najvažniji strateški cilj bio je nastavak pregovora sa Evropskom unijom o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju, prvom ugovornom odnosu Crne Gore kao nezavisne države sa Evropskom unijom, a vrlo brzo nakon toga Evropska komisija je pripremila pregovaračke direktive prema Savjetu, koji je na sjednici u julu 2007. godine po skraćenoj proceduri usvojio pregovaračku direktivu, kojom je dato ovlaštenje Evropskoj komisiji da može nastaviti pregovore sa Crnom Gorom o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju.¹² „To je bio jedan od najvažnijih koraka u razvoju dobrih odnosa sa Unijom, koji je nakon nekoliko konstruktivnih rundi političkih i tehničkih pregovora rezultirao parafranjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju Crne Gore Evropskoj uniji — 15. marta 2007. godine. Nakon potpisivanja, isti je ratifikovan u crnogorskom parlamentu.”¹³

„Godinu nakon ratifikacije Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, Crna Gora je podnijela zahtjev za članstvo 15. decembra 2008, da bi nakon dvogodišnjeg kompleksnog procesa pregovaranja 17. decembra 2010. godine dobila status zemlje-kandidata.”¹⁴ Ostvarivanju tog statusa mora prethoditi preporuka Komisije, zasnovana na saznanju da je država spremna za sljedeću fazu integracija. Pozitivno mišljenje Evropske komisije Crnoj Gori je donijelo status zemlje-kandidata i buduću perspektivu pristupnih pregovora o članstvu.¹⁵

„Nakon godinu detaljnog izvještavanja o dinamici obaveza koje je preuzela Crna Gora, Evropski savjet je 9. decembra 2011. donio političku odluku da mogu otpočeti pristupni pregovori sa Crnom Gorom, uz uslove — da se pripremi još jedan izvještaj Komisije, počne sa analitičkim pregledom zakonodavstva i da se prije zvaničnog otvaranja pregovora pripreme pregovarački timovi, kao i da prihvati novi pristup u pregovorima koji imaju za cilj dva ključna pregovaračka poglavlja utemeljena na vladavini prava. Komisija je 22. marta 2012. dala ocjenu da je Crna Gora ostvarila neophodan nivo usaglašenosti sa kriterijumima koji sa sobom nose pristupanje i da bi mogla otpočeti sa pristupnim pregovorima. Nakon nekoliko mjeseci, Evropski

¹¹ *Ibidem*. Citirano prema: Delegacija Evropske unije u Crnoj Gori, dostupno na: <http://www.delme.ec.europa.eu/code/navigate.php?Id=19> (pristupljeno: 20. novembar 2021)

¹² *Ibidem*. Citirano prema: Nacionalni program za integraciju Crne Gore u EU (NPI) za period 2008–2012, str. 1

¹³ *Ibidem, ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*, str. 26. Citirano prema: Gordana Đurović, „Evropska unija i Crna Gora”, EU Info centar, Podgorica, 2016. godine, str. 82

¹⁵ *Ibidem, ibidem*.

Gordana Đurović, „Evropska unija i Crna Gora”, op. cit. str. 86

savjet je to potvrdio i 29. juna iste godine otpočeti su pristupni pregovori prvom sesijom Međunarodne konferencije.”

Prije nego što je Crna Gora započela zvanične pregovore, 2. februara 2012, Vlada Crna Gore donijela je odluku o uspostavljanju strukture za pregovore o pristupanju Evropskoj uniji. Tom odlukom uspostavljeno je „šest tijela koja će biti biti zadužena za vođenje pregovora: Kolegijum za pregovore o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji, Državna delegacija Crne Gore za pregovore o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji, Pregovaračka grupa za vođenje pregovora o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji, Radne grupe za pripremu pregovora o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji po pojedinim poglavljima pregovora — pravne tekovine EU, Kancelarija glavnog pregovarača za vođenje pregovora o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji i Sekretarijat pregovaračke grupe.”¹⁶

Pretpristupna podrška

„Jedna od najvažnijih komponenti procesa pristupanja Evropskoj uniji jeste pretpristupna podrška, kojom se na bazi unaprijed dogovorenih prioriteta ostvaruju značajni projekti koji treba da podstaknu demokratske i ekonomske reforme u Crnoj Gori i ubrzaju pripreme za što bolje funkcionisanje unutar EU nakon ostvarivanja punopravnog članstva.”¹⁷ Osnovni cilj je pomoći zemljama-kandidatima. Evropska unija je odobrila značajna finansijska sredstva, koja su namijenjena raznim projektima, što predstavlja olakšicu prilikom prilagođavanja komunitarnim standardima EU.¹⁸ „Reformskim procesima država Zapadnog Balkana doprinosi i velika finansijska pomoć Evropske unije kroz instrument pretpristupne pomoći IPA (Instrument for Pre-Accession) i za isti period od 2014. do 2020. obezbijedeno je oko 8,5 miliona eura. Evropska unija postavlja uslov da se ova sredstva ulože u razvoj vladavine prava, jer je stabilan demokratski pravni sistem preduslov za ekonomski napredak i buduće investicije. Takođe, sredstva iz ovog instrumenta namijenjena su zaštiti životne sredine, transportu, energiji i sl. Crnoj Gori je dodijeljena pretpristupna pomoć u iznosu od 270,5 miliona eura.”¹⁹

¹⁶ Danica Radiković, „*Spoljna politika Crne Gore od obnove nezavisnosti do članstva u NATO*”, op. cit. str. 28 Citirano prema: Odluka o uspostavljanju strukture za pregovore o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji, br. 06–147/5, Podgorica 2012.

¹⁷ Gordana Đurović, „Evropska unija i Crna Gora”, op. cit. str. 84

¹⁸ Danica Radiković, „*Spoljna politika Crne Gore od obnove nezavisnosti do članstva u NATO*”, op. cit. str. 33. Citirano prema: Samardžija V, „*Reforms in Lisbon strategy implementation-economic and social dimension*”, Institute for Relations: Fredrich Ebert Stiftung, Zagreb, 2006, (citirano prema: Branimir Skoko, „*Zemlje Zapadnog Balkana u procesu pridruživanja Evropskoj uniji-instrumenti finansijske potpore*”, Poslovna izvrsnost Zagreb, Zagreb, 2009, str. 148)

¹⁹ *Ibidem*. Citirano prema: Jasminka Simić, „*Evrointegracije kao win-win proces za Evropsku uniju i Zapadni Balkan*”, u Ilija Vujačić i Nikola Beljinac (urs.), *Nova*

Sve do 2008. godine, finansijska podrška Evropske unije Crnoj Gori bila je obilježena korišćenjem sredstava iz CARDS programa, pri čemu je Evropska agencija za rekonstrukciju bila zadužena za praćenje i implementaciju projekta, što je sa sobom nosilo neuključivanje crnogorskih organa u izradu projekta. Nakon što je završen mandat Evropske agencije za rekonstrukciju, proces programiranja i implementacije projekta prešao je na Delegaciju Evropske komisije, koja je kao novoformirana donijela postepenu uključenost crnogorskih organa.²⁰ Kako bi Evropska unija podržala potencijalne kandidate i kandidate za članstvo, Evropska komisija je 2006. godine odlučila da sve dotadašnje oblike podrške zemljama-kandidatima (CARDS, SAPARD, ISPA, PHARE) objedini u univerzalni Instrument pretpristupne podrške — IPA.²¹

Crna Gora je za 2014. dobila 39,5 miliona eura finansijske pomoći, 35,6 miliona eura za 2015, 2016. godine 37,5 miliona eura, 39,6 miliona eura za 2017, dok je za period 2018–2020. godine predviđen iznos od 118,5 miliona eura. Ova pomoć namijenjena je za sljedeće oblasti: reforme za članstvo u EU, socioekonomski i regionalni razvoj, zapošljavanje, socijalnu politiku, obrazovanje, promociju rodne ravnopravnosti i razvoj ljudskih resursa, kao i za poljoprivredu i ruralni razvoj.²²

Crna Gora trenutno ima 33 otvorena poglavlja, od kojih su 3 poglavlja privremeno zatvorena, zbog intenzivnog rada.

Izveštaj Evropske komisije o napretku Crne Gore za 2021. godinu: kritički prikaz

Crna Gora redovno od 2006. godine, od obnove nezavisnosti, dobija godišnje izvještaje o napretku u procesu pregovaranja sa Evropskom unijom. Svake godine se ukazuje na brojne nedostatke samog procesa pregovaranja, odnosno, ukazuje se u kojim djelovima je Crna Gora napredovala, a u kojim nazadovala.

Obično se Crnoj Gori najviše sugeriše u dijelu koji se tiče vladavine prava, pravosuđa i korupcije, a dodatno joj se zamjeraju brojni druge nedostaci koji se odnose na kvalitet funkcionisanja institucija,

Evropa i njena periferija, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2015, str. 175

²⁰ *Ibidem*, str. 34. Citirano prema: Dragan Đurić, „*Koheziona politika i pretpristupna podrška Evropske unije*”, Foundation Open Society Institute, Podgorica 2009, str. 128–129.

²¹ *Ibidem*. Citirano prema: IPA I, Direktorat za evropske fondove, Ministarstvo evropskih poslova, dostupno na: <http://www.mep.gov.me/organizacija/def/IPA-I> (pristupljeno: 20. novembar 2021) Za detaljnije informacije o IPA programima vidjeti još i na <http://www.aa.gov.rs/latinica/ipa-programi.php> (Pistupljeno 7. avgust, 2019)

²² *Ibidem*, str. 35. Citirano prema: Podrška EU Crnoj Gori, Delegacija Evropske unije u Crnoj Gori, dostupno na: <http://www.delmine.ec.europa.eu/code/navigate.php?Id=3137> (pristupljeno: 20. novembar 2021)

na transparentnost u radu brojnih državnih organa, zatim u poglavljima koja se tiču zaštite životne sredine, konkurentnosti itd, a od ove godine su prisutne zamjerke u skoro svim poglavljima, odnosno, naglašeno je da je postignut **ograničen napredak** u većini poglavlja.

Konkretno, izvještaj Evropske komisije o napretku Crne Gore za 2021. godine, tumačen je na različite načine. Na jednoj strani imamo optimistično sagledavanje iz ugla vlade i vladinih predstavnika, dok na drugoj strani imamo veoma kritično tumačenje od NVO sektora i brojnih političkih analitičara.

„Ukoliko se uobičajene ocjene iz izvještaja prevedu na numeričku skalu od 1 do 5, Crna Gora je još jednom dobila slabu trojku: prosječna ocjena napretka ove godine najniža je u posljednjih šest godina i iznosi 3.03 (u odnosu na 3,18 prošle godine). Sa druge strane, ocjena spremnosti, odnosno normativne usklađenosti sa EU standardima je do sada najbolja i iznosi 3,11 (u odnosu na 3,08 prošle godine).”²³

Podsjećamo, od 2015. godine, Evropska komisija primjenjuje dva nivoa ocjenjivanja — „presjek stanja” i „ocjenu napretka”. Prvi nivo se odnosi na ocjenu sveukupnog stanja u oblastima koje pokrivaju pojedina poglavlja, dok se drugi nivo fokusira na izdvojenu ocjenu napretka koji je ostvaren u proteklih 12 mjeseci, tj. od objavljivanja prethodnog izvještaja. Moguće ocjene za presjek stanja su „početna pripremna faza, određeni nivo spremnosti, umjerena spremnost, dobar i visok nivo spremnosti”. „Nazadovanje” je najniža ocjena koja se može dobiti po drugom osnovu, a slijede je „odsustvo napretka, ograničeni napredak, dobar napredak i značajan napredak”.²⁴

Tapkanje u mjestu, kada su u pitanju pregovori Crne Gore i EU, najbolje se ogleda u činjenici da je **u čak 30 od ukupno 33 poglavlja prepoznat isključivo „ograničeni napredak”**.²⁵ Ni ove godine nije prepoznato nazadovanje ni u jednoj oblasti, iako je funkcionalnost pravosuđa, kao poseban aspekt u okviru poglavlja 23, ocijenjena lošije nego prošle godine (bez napretka u odnosu na ograničeni napredak). Na drugoj strani, sloboda izražavanja je dobila nešto bolju ocjenu (ograničeni napredak u odnosu na prošlogodišnju ocjenu stagnacije).

Evropska komisija je u izvještaju naglasila prazninu u administrativnim kapacitetima nakon promjene vlasti, naročito u pogledu upravljanja pregovaračkim procesom. Podsjećamo da je i Institut alternativa nedavno upozorio da se sporom reorganizacijom, slabim kadrovskim planiranjem i uvođenjem nereguliranih konkursa za vršioce dužnosti, rukovodeće pozicije u javnoj upravi dodatno destabilizuju, u kontekstu u kojem je sama Vlada u februaru ove godine ukazala da „značajan odliv ekspertskog kadra iz pregovaračke strukture

²³ Institut Alternativa, „Izvještaj Evropske komisije: još jedna godina tapkanja u mjestu”. Dostupno na: <https://institut-alternativa.org/izvjestaj-evropske-komisije-za-crnu-goru-2021/> Pristupljeno: 29. 11. 2021.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Ibidem.

može nepovoljno uticati na dinamiku ispunjavanja obaveza iz pregovaračkog procesa”.²⁶

Međutim, uprkos najavama o novoj metodologiji proširenja, i grupisanju poglavlja u tzv. klastere, posljednji izvještaj nije odmakao u kvalitetu i sadržaju od ostalih. U određenim djelovima, vidi se veći naglasak na političkim preduslovima neophodnih reformi, i u tom smislu, izvještaj sadrži i nivo političke analize uz uobičajene ocjene tehničkih kriterijuma i mjerila.²⁷

„Crna Gora, prema izvještaju Evropske komisije, u proteklih godinu dana nije ostvarila nikakav napredak u oblasti pravosuđa u okviru poglavlja 23, što je najgora ocjena do sada u ovoj oblasti gdje je do sada bilježen *ograničen napredak*. Horizontalno, u čak 30 poglavlja ostvaren je „ograničen napredak”, „dobar napredak” zabilježen je u svega dva poglavlja — javne nabavke i bezbjednost hrane, veterinarstvo i fitosanitarni nadzor, a napretka nije bilo ni u oblasti saobraćaja.”²⁸

„Sažetak poruka za Crnu Goru tradicionalno se odnosi na političke kriterijume ali ne samo na vladavinu prava i poglavlje 23 već i na odnos između tri grane vlasti i stepen političkih tenzija koje su sve više izražene, kao i podijeljenost društva”, ukazala je profesorica Gordana Đurović za Radio Slobodna Evropa.²⁹

Zahvalivši na izvještaju, koji je uglavnom negativan po Crnu Goru, iz Vlade su poručili da će „bez čekanja i zadržke, krenuti u implementaciju preporuka u cilju da Crna Gora postane prva sljedeća članica Evropske unije”.³⁰

Glavna pregovaračica Crne Gore sa Evropskom unijom Zorka Kordić konstatovala je da je izvještaj motivirajući i izbalansiran, i da nije iznenađenje, dok „Brisel u izvještaju upozorava da je pregovaračka struktura značajno oslabljena ostavkom ili smjenom 110 njenih članova, uključujući 16 pregovarača za poglavlja i 24 šefa radnih grupa. Naime, između dva izvještaja o napretku, na prošlogodišnjim avgustovskim izborima, u Crnoj Gori je smijenjena trodecenijska vlast Demokratske partije socijalista, a vladu je izglasala parlamentarna većina od 41 poslanika, na čelu sa prosrpskim Demokratskim frontom, Demokratama i građanskim pokretom URA.”³¹

Nekadašnja ministarka Gordana Đurović navode o oslabljenoj pregovaračkoj strukturi vidi kao „najoštriju ocjenu po pitanju crnogorskih integracija”, što, kako dodaje, govori o ozbiljnom narušavanju

²⁶ Ibidem.

²⁷ Ibidem. Institut Alternativa, „Izvještaj Evropske komisije: još jedna godina tapkanja u mjestu”. Dostupno na: <https://institut-alternativa.org/izvjestaj-evropske-komisije-za-crnu-goru-2021/> Pristupljeno: 29. 11. 2021.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Radio Slobodna Evropa, „Đurović: Izvještaj nije dobra slika procesa pregovora Crne Gore sa EU”. Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/eu-crna-gora-napredak-izvjestaj/31519683.html> Pristupljeno: 29. 11. 2021.

³⁰ Ibidem.

³¹ Ibidem.

ekipe za pregovore.³² Naglašava da je negativno i to što se u okviru poglavlja o osnovnim pravima navodi da incidenti u Crnoj Gori na etničkoj i religijskoj osnovi, kao i govor mržnje kontinuirano rastu što, smatra profesorica Đurović, treba da zabrine.³³

„Prvi put u izvještaju se pominje zemlja susjed u negativnom kontekstu u dijelu gdje se ističe regionalna saradnja. Kažu i da su bilateralni odnosi između Srbije i Crne Gore narušeni zbog pojačanih tenzija i nacionalističke retorike koja je podstaknuta od stranih medija iz regiona koji su bili posebno aktivni za vrijeme izbornog perioda Crne Gore. To je jaka poruka i negativnija strana izvještaja”³⁴, smatra Đurović.

Glavna pregovaračica Zorka Kordić je kazala da reforma vladavine prava „ostaje u srcu ovog procesa”.³⁵ „Ono čemu Crna Gora teži jeste da se broj preostalih zadataka i kriterijuma drastično smanji. Izvještaj odražava partnerski odnos Crne Gore i Evropske unije, kao i sve ono što je vizija Vlade kad je u pitanju odnos prema ispunjavanju obaveza iz vladavine prava”³⁶, te da „ako pogledamo funkcionisanje Skupštine — unaprijeđena je transparentnost. Suštinska poruka izvještaja je da nam je potreban politički dijalog”³⁷, dodatno je komentarisala glavna pregovaračica Crne Gore sa EU — Zorka Kordić.

U pogledu političkih kriterijuma, navode u izvještaju eksperti EK, izvještajni period u Crnoj Gori obilježile su tenzije i nepovjerenje među političkim akterima. Duboka polarizacija između nove vladajuće većine i opozicije trajala je tokom 2020. godine i pojačala se u postizbornom periodu. Uzavreli odnosi i nepovjerenje podstakli su česte eskalacije i dodatno pogoršali političke podjele, uključujući i podjele unutar vladajuće većine.³⁸

Dodatno, „bojkot plenarnih sednica od strane većine poslanika, opozicije i vladajuće većine, izazvao je obustavu odlučivanja u parlamentu 2021. godine, iako je parlament poboljšao transparentnost rada, komunicirajući sa javnošću i pojačao svoju zakonodavnu i nadzornu ulogu u cjelini. O novom sastavu vlade navodi se kako je to prva vlada stručnjaka u Crnoj Gori, te da je samo na mjestu potpredsjednika vlade lider političke stranke. Napominje se kako neka ključna ministarstva nisu pokazala dovoljno posvećenosti

³² Ibidem.

³³ Ibidem.

³⁴ Ibidem.

³⁵ Ibidem.

³⁶ Radio Slobodna Evropa, „Đurović: Izvještaj nije dobra slika procesa pregovora Crne Gore sa EU”. Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/eu-crna-gora-napredak-izvjestaj/31519683.html> Pristupljeno: 29. 11. 2021.

³⁷ CDM, „Kordić: Izvještaj Evropske komisije okrenut viziji da Crna Gora bude prva sljedeća članica Unije”. Dostupno na: <https://www.cdm.me/politika/kordic-izvjestaj-evropske-komisije-okrenut-viziji-da-crna-gora-bude-prva-sljedeća-clanica-unije/> Pristupljeno: 29. 11. 2021.

³⁸ Radio Slobodna Evropa, „EU izvještaj o napretku: Politički sukobi usporili reforme u Crnoj Gori” Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/eu-crna-gora-izvestaj-o-napretku/31519183.html> Pristupljeno: 29. 11. 2021.

i konstruktivnog angažmana u procesu pristupanja EU pod novim rukovodstvom.³⁹

Crna Gora je, konstatuje Brisel, „*umjereno pripremljena za reformu javne uprave*.”⁴⁰ Promjena vlade i parlamentarne većine ozbiljno je pogodila državnu službu: štaviše, nedavna reorganizacija javne uprave dovela je do značajnih promjena osoblja, uključujući i one na višim nivoima, ugrožavajući tako kapacitet Crne Gore da zadrži iskusno osoblje u pitanjima vezanim za proces pristupanja Uniji.⁴¹

Potrebna je snažna politička volja za efikasnu depolitizaciju javnog servisa, optimizaciju državne uprave i primjenu upravljačke odgovornosti, pravosuđa i osnovnih prava i postignut je ograničen napredak u cjelini, sa ograničenim rezultatima u pogledu odgovornosti. U Izveštaju se naglašava da nije postignut napredak u oblasti pravosuđa, a implementacija ključnih pravosudnih reformi stagnira. Odlučna politička posvećenost potrebna za deblokiranje važnih segmenata tih reformi još uvek je neriješena, a brojna imenovanja u pravosuđu preostaju u parlamentu zbog nemogućnosti da se obezbijedi kvalifikovana većina.⁴²

Korupcija je i dalje rasprostranjena u mnogim oblastima i izaziva zabrinutost, naglašava se. Crna Gora je, navodi se, postigla ograničen napredak, pri čemu su djelimično ispunjene prošlogodišnje preporuke u pogledu daljih rezultata Agencije za borbu protiv korupcije da se pozabavi svim izazovima. Potrebno je takođe, napominje Brisel, dodatno poboljšati evidenciju o oduzimanju imovine.⁴³

EK navodi kako je potrebno da Crna Gora napravi dodatne napore da se ograniče efekti dezinformacija i internetskog uznemiravanja i govora mržnje, uz osiguranje da takve mjere ne ograničavaju slobodu izražavanja. Konstatuje se kako je parlament imenovao novo Vijeće RTCG u junu 2021. godine, bez široke podrške među strankama. Nakon ove promjene i naknadnih promjena rukovodstva RTCG, ocjena je Brisela, javni servis je počeo prikazivati politički raznovrsnije sadržaje.⁴⁴

Međutim, *medijska scena* je i dalje visoko polarizovana, često obilježena politički pristrasnim i neuravnoteženim izvještavanjem, uključujući veliko učesće stranih medija iz regiona, što je bilo posebno zapaženo tokom izbornih perioda. Mehanizmi samoregulacije su i dalje slabi. Što se tiče *dobrosusjedskih odnosa i regionalne saradnje*, Crna Gora je ostala konstruktivno opredijeljena za bilateralne odnose sa drugim zemljama proširenja i susjednim državama, članicama EU, iako su bilateralni odnosi sa Srbijom bili narušeni tenzijama, kako se nacionalistička retorika povećavala. Crna

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Ibidem.

⁴² Ibidem.

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ Ibidem.

Gora je generalno aktivan učesnik u regionalnoj saradnji, zaključuje se u Izvještaju EK.⁴⁵

„U vladavini prava je ostvaren ubjedljivo najgori rezultat u proteklih nekoliko godina. To je zabrinjavajuće iz dva razloga — prvo mi smo u devetoj godini pregovora i očekivao se pomak. Druga stvar, imali smo promjenu vlasti prošle godine i godina je jedan solidan period da pokažete nešto što može da bude mjerljiva volja da neke stvari sprovedete na adekvatan način⁴⁶, navela je izvršna direktorica Centra za građansko obrazovanje Daliborka Uljarević.

„Prije svega se odnose na to da, nažalost, ova vlada nije imala dovoljno razumijevanja za ono što je složenost sistema javne uprave i ušla je nedovoljno promišljeno u nešto što je restrukturiranje tog sistema, prije svega kroz ovo što je spajanje određenih ministarstava i premještanje nadležnosti, ali i kroz ono što će sada već neko nazvati čistkama, neko drugačijim kadrovskim rješenjima⁴⁷, rekla je Uljarević.

Ona je podsjetila da je Crna Gora otvorila 33 pregovaračka poglavlja, a samo su tri privremeno zatvorena.

„Mi imamo zapravo nazadovanje u šest poglavlja, prošle godine smo imali sedam poglavlja u kojima je konstatovan dobar napredak, sada su ona vraćena nazad sa ograničenim napretkom. U jednom poglavlju smo napredovali — u javnim nabavkama, ali u šest poglavlja smo nazadovoli, a oni se odnose primarno na ekonomski dio, kao i na poljoprivredu, poreze, finansijsko pravo i usluge, ali bih naglasila i nauku i istraživanje⁴⁸, navela je Uljarević.

Smatra da se može govoriti vrlo argumentovano o regresiji, i kada govorimo o nauci i istraživanju i to je regresija.

Komentarišući namjeru premijera Zdravka Krivokapića da smijeni direktora uprave policije Zorana Brđanina, kazala je da Brisel kao prvu pozitivnu stranu ističe upravo rezultat Uprave policije i to u onom dijelu koji se odnosi na konkretne rezultate u borbi protiv organizovanog kriminala i međunarodne saradnje, ali i onome što se odnosi na jačanje kapacitet unutar tog organa, profesionalnosti, itd. „Mene sad živo zanima kako će premijer da se drži onog obećanja koje je dao u svom twittu i da nastavi da insistira na smjeni čovjeka koji je rijetka svijetla tačka u ovom izvještaju EK”, navela je Uljarević.⁴⁹

⁴⁵ Radio Slobodna Evropa, „EU izvještaj o napretku: Politički sukobi usporili reforme u Crnoj Gori” Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/eu-crna-gora-izvestaj-o-napretku/31519183.html> Pristupljeno: 29. 11. 2021.

⁴⁶ Vijesti, „Uljarević o Izvještaju EK: Ubjedljivo najgori rezultat u vladavini prava, zabrinjavajuće iz dva razloga”. Dostupno na: <https://www.vijesti.me/vijesti/politika/571748/uljarevic-o-izvjestaju-ek-ubjedljivo-najgori-rezultat-u-vladavini-prava-zabrinjavajuce-iz-dva-razloga> Pristupljeno: 29. 11. 2021.

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ Vijesti, „Uljarević o Izvještaju EK: Ubjedljivo najgori rezultat u vladavini prava, zabrinjavajuće iz dva razloga”. Dostupno na: <https://www.vijesti.me/vijesti/politika/571748/uljarevic-o-izvjestaju-ek-ubjedljivo-najgori-rezultat-u-vladavini-prava-zabrinjavajuce-iz-dva-razloga> Pristupljeno: 29. 11. 2021.

Kao što možemo zaključiti iz svega navedenog, mišljenja su podijeljena. Na jednoj strani imamo jedinstvo u mišljenjima NVO sektora i određenih opozicionih političara i političkih analitičara, dok na drugoj strani imamo optimizam Vlade Crne Gore i glavne pregovaračice, koji ipak šalju obećavajuće poruke. Ono što je jedino primjetno je to da Crna Gora ima napretka, ali ipak mnogo više zamjerki na dosadašnji rad, te joj predstoje brojne reforme na svim poljima, sa posebnim akcentom na sektore koji se tiču vladavine prava, pravosuđa, te suzbijanja organizovanog kriminala i korupcije.

Promjena vlasti u Crnoj Gori: izazov spoljnopolitičkom putu

U Crnoj Gori su 30. avgusta 2020. godine održani parlamentarni izbori, koji su bili praćeni ogromnom podjelom u crnogorskom društvu, podstaknutom spornim Zakonom o slobodi vjeroispovijesti, koji je Skupština Crne Gore usvojila u decembru 2019. godine. Ponovo se Crna Gora našla u veoma napetoj predizbornoj kampanji, čiji je dio ovoga puta bila i Srpska pravoslavna crkva u Crnoj Gori. Ipak, nakon završenog glasanja, rezultati su pokazali da blagu prednost ima do tada opozicioni blok, predvođen sadašnjim premijerom Zdravkom Krivokapićem.

„Prema podacima Državne izborne komisije, na izborima je glasalo oko 410 hiljada građana, što je više nego 2016. godine kada je glasalo 73,4 odsto birača. Državna izborna komisija objavila je konačne rezultate izbora — vladajuća Demokratska partija socijalista je osvojila 35,06 odsto glasova; koalicija „Za budućnost Crne Gore”, koju predvodi Demokratski front (DF) osvojila je 32,5 procenata glasova, savezu „Mir je naša nacija” pripalo je 12,5 odsto glasova, dok je građanski pokret „Crno na bijelo” podržalo 5,53 procenata birača.

Bošnjačka stranka osvojila je 3,98 odsto, Socijaldemokrate 4,10, SDP — Jaka Crna Gora 3,14, Albanska koalicija Jednoglasno 1.14, Albanska lista 1,5 odsto.”⁵⁰

Ubrzo je i formirana nova vlada Crne Gore, čiju koaliciju čine politički predstavnici tri bloka i to: koalicija „Za budućnost Crne Gore”, koju predvodi Demokratski front, zatim savez „Mir je naša nacija”, koji predvode Demokrate i građanski pokret „Crno na bijelo”, koji predvodi URA (Ujedinjena reformska akcija). Predstavnici ove tri koalicije su, radi postavljanja temelja novoj vladi, potpisali Sporazum sa odrednicama koje treba slijediti u narednom periodu.

Lider koalicije Mir je naša nacija Aleksa Bečić kazao je na konferenciji za novinare nakon potpisivanja sporazuma da je taj dokument

⁵⁰ BBC na srpskom, „Izbori u Crnoj Gori: Konačni rezultati — vladajući DPS na 35,06 odsto, „Za budućnost Crne Gore” ima 32,5”. Dostupno na: <https://www.bbc.com/serbian/lat/balkan-53968827> Pristupljeno: 29. 11. 2021.

potvrda da će nova vlast biti proevropska, prozapadna, procrnogorska i prograđanska, usmjerena ka budućnosti a ne prošlosti:

„Nema promjene, već samo jačanja spoljnopolitičkog puta Crne Gore. Mi smo kao slobodni ljudi, koji imaju čiste ruke, odlučni da pobijedimo organizovani kriminal, da sprovedemo reforme i garant jačanja evroatlantskog i evropskog puta”⁵¹, naveo je Bečić na konferenciji za novinare.

Dritan Abazović iz koalicije „Crno na bijelo” istakao je da se sporazumom stavlja tačka na identitetska pitanja oko kojih je najviše bilo nedoumica u percepciji međunarodnih partnera:

„Stavljena je tačka na ta pitanja koja su dijelila društvo. Buduća vlada mora pod hitno da se posveti ekonomskom stanju u državi. Čekaju nas veliki ekonomski izazovi, nagomilani problemi, prazna kasa, borba protiv korupcije i organizovanog kriminala. Ova vlada ima zadatak da se posveti tim pitanjima”⁵², kaže Abazović.

Među sedam principa koje su lideri buduće parlamentarne većine usaglasili je i onaj kojim su se obavezali da će u potpunosti depolitizovati ključne vladine institucije s ciljem beskompromisne borbe protiv organizovanog kriminala i korupcije.

„Svaka borba protiv korupcije je borba za Crnu Goru. Onaj što zna kako korupcija razara državu mora da doprinosi u borbi ličnim primjerom. To je interes svih, bez obzira koje su vjere”⁵³, poručio je Zdravko Krivokapić, lider liste Za budućnost Crne Gore.

U Sporazumu se navodi da će nova demokratska vlada u Crnoj Gori „odgovorno sprovoditi sve međunarodne obaveze koje je država preuzela, ojačati i unaprijediti saradnju s NATO-om i brzo, u potpunosti i predano sprovesti sve reforme potrebne za punopravno članstvo Crne Gore u EU”⁵⁴. Zatim, „nova vlada neće sprovoditi revanšizam na političkoj ili bilo kojoj drugoj osnovi, usvojiće i revidirati sve zakone u skladu s evropskim standardima s ciljem što brže integracije Crne Gore u EU i omogućiće manjinskim strankama učesće u vladi bez obzira imaju li parlamentarni status ili ne, dogovorili su lideri koalicija „Za budućnost Crne Gore”, „Mir je naša nacija” i „Crno na bijelo”⁵⁵.

„Ovo nije bilo pitanje referenduma koje je DPS htio da prikaže, već je pitanje druge stavke, a to je borbe protiv organizovanog kriminala i korupcije koja je evidentna na svakom koraku. Daje nadu da

⁵¹ Radio Slobodna Evropa, „Tri lidera i sedam principa za novu Crnu Goru”. Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/tri-lidera-i-sedam-principa-za-novu-crnu-goru-/30829513.html> Pristupljeno: 29. 11. 2021.

⁵² Ibidem.

⁵³ Ibidem.

⁵⁴ Predrag Milić, „Tri koalicije potpisale sporazum: Nova vlada će jačati odnose sa NATO, neće pokretati pitanje nezavisnosti Kosova”, Glas Amerike. Dostupno na: <https://www.glasamerike.net/a/tri-koalicije-potpisale-sporazum-nova-vlada-%C4%87e-ja%C4%8Dati-odnose-sa-nato-ne%C4%87e-pokretati-pitanje-nezavisnosti-kosova/5576557.html> Pristupljeno: 29. 11. 2021.

⁵⁵ Ibidem.

mi kao nova vlast to možemo da promijenimo”, rekao je lider koalicije Za budućnost Crne Gore **Zdravko Krivokapić** nakon potpisivanja sporazuma.⁵⁶

Ipak, prvu godinu rada Vlade, koja je od početka bila zasnovana na Sporazumu potpisanom od strane predstavnika tri koalicije, koji čine konstituente vlasti, proračuna je brojnim političkim skandalima, te neslaganjima unutar predstavnika vlasti, počevši od smjene ministra pravde Vladimira Leposavića, zbog relativizovanja genocida u Srebrenici, pa do neslaganja unutar vladajuće većine po osnovu ključnih pitanja za funkcionisanje jednog društva: izglasavanje budžeta, formiranje Tužilačkog savjeta i reforme u oblasti pravosuđa, izglasavanje brojnih zakona u vezi sa socijalnom politikom građana, kao i problemi u vezi sa na početku obećanim zakonom o porijeklu imovine i zakonom o lustraciji.

Sve ovo navedeno, u konačnom, usporava proces Crne Gore na putu ka Evropskoj uniji. Dakle, Crnoj Gori su potrebni lideri i političke opcije, koji će je voditi naprijed, uz sprovođenje svih mogućih reformi koje su potrebne da bi crnogorsko društvo zaista jednog dana postalo makar približno na nivou evropskog. Trenutna situacija, nažalost, nije obećavajuća u tom pogledu, upravo zbog nemogućnosti ostvarivanja konsenzusa o osnovnim pitanjima, a pogotovo ne o nekim ključnim pitanjima, koja treba da budu stub jednog razvijenog, modernog i evropskog društva.

Zaključak

Spoljnopolitička strategija koju je Crna Gora usvojila nakon obnove nezavisnosti jasno ukazuje na njene ključne spoljnopolitičke ciljeve. Glavni spoljnopolitički cilj je članstvo Crne Gore u Evropskoj uniji.

U konačnom, posmatrajući proces evropeizacije crnogorskog društva, odnosno proces evropskih integracija u Crnoj Gori, zasigurno se može reći da Crna Gora ima zaslužan status kandidata, da predstavlja jedinu zemlju koja je kandidat za članstvo, a koja ima otvorena sva poglavlja u procesu pristupanja (tri privremeno zatvorena), te zemlju koja ima obrise građanske, multivjerske, multikulturalne i multinacionalne zemlje. Ipak, mora se zaključiti da pred Crnom Gorom tek predstoji veliki broj reformi u većini poglavlja, što podrazumijeva sinhronizovano djelovanje političkih subjekata, dakle, donosilaca odluka, ali i društva u cjelini, jer samo u zajedništvu može biti ključ koji će Crnu Goru uvesti u svijet razvijenih zemalja Evrope.

⁵⁶ Ibidem. Detaljnije o tome vidjeti: Predrag Milić, „Tri koalicije potpisale sporazum: Nova vlada će jačati odnose sa NATO, neće pokretati pitanje nezavisnosti Kosova”, Glas Amerike. Dostupno na: <https://www.glasamerike.net/a/tri-koalicije-potpisale-sporazum-nova-vlada-%C4%87e-ja%C4%8Dati-odnose-sa-nato-ne%C4%87e-pokretati-pitanje-nezavisnosti-kosova/5576557.html> Pristupljeno: 29. 11. 2021.

Mora se napomenuti da je Crna Gora ove godine počela primjenjivati novu metodologiju u procesu pregovaranja, jer je EU donijela nešto drugačija pravila u procesu pregovaranja, odnosno u procesu pristupanja neke države Evropskoj uniji.

Dakle, izazovi i perspektive Crne Gore u procesu evropeizacije njenog društva i samom procesu evropskih integracija su brojni, a samo se istinskim zalaganjem, reformama i brojnim procesima usavršavanja, u formalno-pravnom smislu, može postići uspjeh koji će biti praćen rezultatima. Na kraju, ostaje nada da će Crna Gora zaista i postati prva sljedeća članica Evropske unije, u što skorijem roku, kako bi i dosadašnji proces transformacije ove države dobio za rezultat uspjeh u ostvarivanju njenog ključnog spoljnopolitičkog cilja, a to je članstvo u Evropskoj uniji.

Literatura

- Dabetić Zoran, *Uporedna analiza iskustava Crne Gore i Slovenije u procesu pristupanja Evropskoj uniji: analiza spoljne politike*, magistarski rad, Univerzitet Donja Gorica, Podgorica, 2019.
- Đukanović Dragan i Lađevac Ivona, *Definisanje spoljnopolitičkih prioriteta: slučaj Crne Gore*, u: Edita Stojić-Karanović i Slobodan Janković (urs), *Elementi strategije spoljne politike Srbije*, 2002.
- Đukanović Dragan, *Spoljnopolitičke orijentacije Zapadnog Balkana: uporedna analiza*, Ministarstvo nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, br. 149002D, 2010.
- Đurić Dragan, *Kohezionna politika i pretpristupna podrška Evropske unije*, Foundation Open Society Institute, Podgorica, 2009.
- Đurović Gordana, *Evropska unija i Crna Gora: Politika proširenja*, Univerzitet Crne Gore — Ekonomski fakultet, Podgorica, 2012.
- Đurović Gordana, *Evropska unija i Crna Gora*, EU Info centar, Podgorica, 2016.
- Jovetić Ivan, *Prednosti i troškovi integracije u NATO — izazov za Crnu Goru*, Ekonomija i bezbednost, Centar za civilno-vojne odnose, Beograd, 2009.
- Nacionalni program za integraciju Crne Gore u EU (NPI) za period 2008–2012.
- Odluka o uspostavljanju strukture za pregovore o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji, br. 06–147/5, Podgorica, 2012.
- Radičković Danica, *Spoljna politika Crne Gore od obnove nezavisnosti do članstva u NATO*, Magistarski rad, Univerzitet Donja Gorica, Podgorica, 2018.
- Samardžija V, *Reforms in Lisbon strategy implementation-economic and social dimension*, Institute for Relations: Fredrich Ebert Stiftung, Zagreb, 2006.
- Simić Jasminka, *Evrointegracije kao win-win proces za Evropsku uniju i Zapadni Balkan*, u Ilija Vujačić i Nikola Beljinac (urs.), *Nova Evropa i njena periferija*, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2015.
- Skoko Branimir, *Zemlje Zapadnog Balkana u procesu pridruživanja Evropskoj uniji-instrumenti finansijske potpore*, Poslovna izvrsnost Zagreb, Zagreb, 2009.

Članci u novinama

- BBC na srpskom, „Izbori u Crnoj Gori: Konačni rezultati — vladajući DPS na 35,06 odsto, „Za budućnost Crne Gore” ima 32,5”. Dostupno na: <https://www.bbc.com/serbian/lat/balkan-53968827>
- CDM, „Kordić: Izvještaj Evropske komisije okrenut viziji da Crna Gora bude prva sljedeća članica Unije”. Dostupno na: <https://www.cdm.me/politika/kordic-izvjestaj-evropske-komisije-okrenut-viziji-da-crna-gora-bude-prva-sljedeca-clanica-unije/>
- Institut Alternativa, „Izvještaj Evropske komisije: još jedna godina tapkanja u mjestu”. Dostupno na: <https://institut-alternativa.org/izvjestaj-evropske-komisije-za-crnu-goru-2021/>
- Milić Predrag, „Tri koalicije potpisale sporazum: Nova vlada će jačati odnose sa NATO, neće pokretati pitanje nezavisnosti Kosova”, Glas Amerike. Dostupno na: <https://www.glasamerike.net/a/tri-koalicije-potpisale-sporazum-nova-vlada-%C4%87e-ja%C4%8Dati-odnose-sa-nato-ne%C4%87e-pokretati-pitanje-nezavisnosti-kosova/5576557.html>
- Radio Slobodna Evropa, „Đurović: Izvještaj nije dobra slika procesa pregovora Crne Gore sa EU”. Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/eu-crna-gora-napredak-izvjestaj/31519683.html>
- Radio Slobodna Evropa, „EU izvještaj o napretku: Politički sukobi usporili reforme u Crnoj Gori” Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/eu-crna-gora-izvestaj-o-napretku/31519183.html>
- Radio Slobodna Evropa, „Tri lidera i sedam principa za novu Crnu Goru”. Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/tri-lidera-i-sedam-principa-za-novu-crnu-goru-/30829513.html>
- Vijesti, „Uljarević o Izvještaju EK: Ubjedljivo najgori rezultat u vladavini prava, zabrinjavajuće iz dva razloga”. Dostupno na: <https://www.vijesti.me/vijesti/politika/571748/uljarevic-o-izvjestaju-ek-ubjedljivo-najgori-rezultat-u-vladavini-prava-zabrinjavajuce-iz-dva-razloga>

Sajtovi

- Delegacija Evropske unije u Crnoj Gori, dostupno na: <http://www.delme.ec.europa.eu/code/navigate.php?Id=19>
- IPA I, Direktorat za evropske fondove, Ministarstvo evropskih poslova, dostupno na: <http://www.mep.gov.me/organizacija/def/IPA-I> (Za detaljnije informacije o IPA programima vidjeti još i na <http://www.aa.gov.rs/latinica/ipa-programi.php>)
- Ministarstvo vanjskih poslova Crne Gore, Spoljnopolitički prioriteti Crne Gore, preuzeto sa: <http://www.mvp.gov.me/ministarstvo/spoljno-politicki-prioriteti>
- Podrška EU Crnoj Gori, Delegacija Evropske unije u Crnoj Gori, dostupno na: <http://www.delme.ec.europa.eu/code/navigate.php?Id=3137>

MONTENEGRO AND EUROPEAN UNION: CURRENT
ACHIEVEMENTS AND ACCESSION CHALLENGES

This paper will discuss the Montenegrin path to the European Union, the advantages and disadvantages of membership, as well as the progress of Montenegro so far. The entire process from the renewal of Montenegro's independence in 2006 until the last report of the European Commission on Montenegro in 2021 will be analyzed and presented. The author of the paper pays special attention to the foreign policy path of Montenegro after the restoration of independence, with special emphasis on the process of European integration. The paper will talk about the path that Montenegro has taken in the process of transformation of society, as well as about the numerous reforms that it has achieved, and about those that are still waiting. Also, the author will give concluding remarks regarding the challenges and perspectives that await Montenegro in the field of achieving its key foreign policy goal — EU membership.

Keywords: EU, Montenegro, accession process, policy